

خیلواکی

استقلال

www.esteqlaal.net

شنبه ۲۷ مارچ ۲۰۲۱

علامه عبدالحی حبیبی

پتہ خزانہ (گنج پنهان)

یا

کشف کتاب مهمی کہ تاریخ ادب پینتو را

به اوایل دورہ اسلامی میرساند

قسمت چہارم

هر پلورنی والی بهاندی خاندی له خوبسته سر و هی له سینگر ونه
هر پلو د گلو ورم دی لونئی ته و ا راغله له ختنه کاروانونه
د مسیح په پو به مرو ژوندون بیا موند پسرلی مگر مسیح سو په پو کرونه
له مرو خاورو ئی آغلی گل را ویوست وچ بیدیا او غر ئی کرله جنتونه
سری جاجی چه را مشت کر را مشتگرو گهیخ چونی چه په بن وکا برغونه
په بر بن چه برغ د چونو نغور بده سی ته و ا چندی سره پیودی اشکلونه
د زلما تاپی راغلی دی پر جندیو لکه پیغله غوتی کاندی مکیزونه
د پوپلو مخ سور کری پسرلی دی یو د بل په غاره اچوی لاسونه
د هنداور په خپر غرونه سپین و رنگن دی چه پر واورو بانندی حل وکا لمرونه
په غورخنگ غورخنگ له خولی خگونه باسی لکه شن هاتی شیا کاندی سیندونه
آبهای براق بهر سو در جویها روان و خندانست، و از خوشی سر بسنگ میزند، به هر طرف که
بوی خوش گل پراگنده میگردد، تصور میکنی که کاروان ختن آمد. بهار مگر مسیحا است، که از دم
وی مرده زنده میشود، و از خاک مرده و بیجان گل زیبا را برآورد دشت بایر و کوه خشک را مانند
بهشت آراست. سحرگه که عندلیب در گلستان میخواند به رامش را مشگران می ماند، صدای بلبل

از فراز بوستان بگوش می آید، و چنان می پنداریم که سخنوری دانا، به سرودن اشعار دل انگیز مشغولست. موسم جوانی گل است، و غنچه مانند دوشیزه زیبا بنام می خندد، رخسار گل پوپل را بهار غازه زده، و دست بگردن یکدیگر است و قتیکه انوار آفتاب بر برفهای سفید بتابد کوها را مانند ائینه می درخشاند، دریا مانند پیل مست بجست و خیز میدود، و از مستی کف بدهان است.

اکنون پس از تشبیب غرا و دلچسپ بمدح سلطان میگریزد:

نه به چونی په ستایه د جنډیو مور سی نه به مور سم د سلطان په صفتونه
د شنسب د کهاله ختلی لمر دی د پسرلی په دود ودان له ده رگونه
د بنبندو اورو ئی درست ایواد زرغون کر له قصداره تر دیبله ئی یونونه
په زابل چه د بری پرنیلی سپور سی په لاهور ئی د مپرانې گزارونه
نه ئی څوک مخ ته دري د مېرځمنو نه ئی توری ته ټینگېرې کلک ډالونه
د اسلام د دین شهاب د نړۍ لمر دی تور ستهان ئی کر رنا په جهادونه
هر پلا چه دی پر هند و سند یرغل کا رنوری توره نړۍ په شهابونه
په پسرلی چه ئی تپرون په اټک وکا غاړه غاړه ئی تری سولله زرونه
نه به ده غندي رون ستوری په هسک ځلی که څه پورته سی له غوره ډېر میرونه
نه به راوړی جگړن د سیند په لوری نه به بری څوک د هند چناره بڼهرونه
نه به څوک زلمی د غور سره را غونډ کا د داور توری به چپړی کا ځلونه
یو خاوند شهاب الدین دی چه ئی وکا په هر لوری هر ایواد ته یرغلونه
په جوپو جوپو جگړن ئی هند ته یون کا چه د غور بادار همت وکا، زغلونه
نن په سیند باندي تېرېری یرغل کاندې په پرتم ئی زمری رپړدی په زنگلونه
څپان سیند ئی هم له ډاره ایلائی کا پر اوږو وړی د غوریانو بڼه ایرونه

دشمن باوی مقاومت کرده نمی تواند، و سپر سخت تاب شمشیر بران وی ندارد. شهاب دین اسلام و آفتاب جهان است، مملکت سیاه را به جهاد نورانی ساخت، هر بار که بر هند و سند بتازد دنیای سیاه را به نور خود روشن می سازد، در موسم بهار که بر اټک گذر کرد دلهای مردم کران تا کران پلی شد تا بران گذرد. هر چند از غور رادمردان زیادی برخیزد ولی مانند وی اختری بر آسمان نخواهد تافت، دیگری لشکر را به سوی سیند نخواهد برد، و نه شهرهای وسیع هند را فتح خواهد کرد، تنها خداوند جهان شهاب الدین است که بهر سو و هر مملکت تاخت آورد، و کاروانهای لشکر وی همواره بهند در سفرند، و بادار غور بهمت و شہامت هجوم می برد.

امروز که بر سیند میگذرد، و می تازد، از حشمت و جلال وی شیران در جنگل میلرزند و سیند
مواج هم به وی منقاد است و کشتی های عسکر وی را بدوش خود می برد.
په هر کال اتک د ده بنه راغلی کاندی غوروی په ځنډو خپل پاسته سالونه
پښتونخوا بسکلی ځلمی چه زغلي هند ته نو آغلیه پېغلي کاندی اتیونه
زرغونې ختی اغوستی وی دې غرونو بت بېدیا هم پسوللی وی ځانونه
هر گهیځ چه لمر څر کیږي له خاتیځه څو چه یون کا د لویدیځیه په ځنډونه
که برېځر وی، که غرمه وی که برمل وی که لرمل که لمر لوېده که ترملونه
د شهاب جگړن به نه کښېني له زغلو نه به پرېږدي دا زلمی خپل بهیرونه
زمری کله کاري ځان له پرغلگریو څو ئي نکا مات متونه ورمپرونه
یا به جنگ کا د بریو ری په هند کي یا به پرېږدي هم په دې چاره سرونه
یا به وران کا بودتونونه د بمبئو یا به سره کاندی په وینو ایوادونه
په ریا اوسی ته تل د دین شهابه! نوم دي تل وه پر دریځ په نمزد کونه
څو رانه سی ستا په توره د هند لوریه څو چه نست کړي له نریه بودتونونه
ستا په زېرمه دی خاونده لوی څښتن وی مور خو ستا په مرسته یونه څو چه یونه
دریای اتک هر سال وی را پذیرائی کرده، و ریگهای نرم خود را بر کنارهای خود می پراگند و
وقتیکه جوانان قشنگ پښتونخوا بسوی هند میتازند، و دوشیزگان زیبا از مسرت میرقصند و کوها
البسه سبز می پوشند، و دشتها و دمن هم خود را باستقبال شان می آریند، سحرگه که آفتاب از مشرق
بر می آید تا حین غروب، در ضحی و چاشت و پیشین، و دیگر و شام یعنی در اوقات مختلف
جنگاوران شهاب، و جوانان غور تاختها و هجوم های مرادنه خود را پدروود نمی گویند، بلی؟ اینها
بمنزلت شیران شرزه اند، که هیچگاه به تازندگان موقع نمیدهند. یا پرچم های پیروزی و ظفر را در
هند نصب خواهند کرد، یا درین راه سرهای خود را خواهند گذاشت، یا بتخانه ها را ویران، یا
کشورها را بخون خود گلکون خواهند کرد.
ای شهاب دین! همواره روشن و تابنده باش، و نامت الی الابد بر منابر مساجد مذکور! تا که اطراف
هند به برق شمشیر تو روشن گردد، و بتخانه ها را از روی دنیا برداری.
ای خداوند! آفریننده بزرگ یارت باد!
تا ما زنده ایم، مددگار تو ایم.

دیگر شاعر ملی ما که از حیث قدامت عصر اهمیت دارد و درین کتاب ذکر شده مرحوم شیخ تیمن بن کاکر است، که مؤلف ما شرح حال وی را بروایت پدر خود از بستان الاولیاء شیخ بستان بریخ که در ۹۵۶ هـ تألیف شده برداشته، و گوید که تیمن در عصر علاوالدین حسین سام فوتید، در کجران می زیست طوریکه در تواریخ دوره غوری دیده می شود، کجران یا کجوران از بلاد معروف آندوره بود، و تا کنون هم کجران گویند، و قوم تایمنی و غیره در آن ساکنند، پس تیمن بلا شبهت به تایمنی موجوده ربطی داشته، و چون عصر حیات سلطان علاوالدین حسین از ۵۰۰ تا حدود ۵۵۰ هـ است، بنا بران شیخ تیمن هم از شعرای قدیم زبان ملی است.

مؤلف ما این سرود عشقی و نغمه غرای وی را بروایت پدر از بستان الاولیاء نقل کرده که به لحن ملی سوزانی خوانده و سروده میشود:

گهیخ رنا د لمر خیره سوه زما پر کور د ویر ناره سوه
د بپلتون ورخ توره تیاره سوه برغ سو ناخاپه چه بپلتون راغی
سهرگاهان که روشنی آفتاب بهر سو تابید من صدای هول انگیز فراق شنیدم و روزم در دوری و
جدائی تاریک گشت.

زره می له دی ویرنی شین دی په ژرا ژارم خه ناورین دی
زرغون له اوبسو می سادین دی په نول نولپریم چه تاخون راغی
دل از درد و غم کبود است میگریم و از اشک من مزرعی سر سبز شده و از هجوم آلام می کاهم
و مینالم.

نه به بیایم نه به بیا راسی نه به تیاره شپه زما رنا سی
نه به شهی راته پخلا سی بپلبری پیر ئی اوس دیون راغی
نوبت نوبت فراق است، نه زنده خواهم بود، و نه باز خواهد آمد، و نه شب تاریک من روشن خواهد
گشت، و نه محبوبه من آشتی خواهد شد.

د خبنتن پار دی هیر می نه کری آغلیه مخ چه په یانه کری
اوربل دی پرپینووی واته کری پر ما د بل اور کروون راغی
خدا را! ای محبوبه زیبا، وقتی که میروی، مرا فراموش نسازی خانمان خود را پدروود گفتمی، و مرا
به آتش سوزان فراق در دادی!

دیگر شخصی که در شعرای ملی ما مقام بلند و مرتبت ارجمندی دارد، مرحوم شیخ متی بن شیخ
عباس بن عمر بن خلیل است، که یکی از اجداد بزرگ قوم خلیل و متی زی است وفات وی را مؤلف

ما بسال ۶۲۳ هـ بر کنار ترنک نوشته، و بر فراز پشتۀ کلات امروزه مدفون است. این جد بزرگواری یکی از مشاهیر رجال پښتون است که در اولاد وی بسی از عرفا و عتماً بر آمده اند و در بدنی پشاور سکونت داشتند. شیخ کتبه مؤلف کتاب لرغونی پښتانه که از مأخذ مهمه این کتاب است، و شیخ امام الدین نویسنده کتاب انساب افغانی و اولیای افغانی که نسخ قلمی آن موجود است، و میا نعیم صاحب دیوان اشعار پښتو معاصر شاه زمان و بسی از مشاهیر عرفا و نویسندگان از نژاد این شیخ بزرگوار اند، طوریکه مؤلف ما گوید: شیخ متی اشعار زیادی در مناجات و عرفان داشت، و کتاب وی (د خدای مینه) تا هجوم مغول بر مزار وی بوده و مردم میخواندند، وقتیکه مغولها آمدند آن کتاب را برداشتند، و معلوم نشد که چه شد، مؤلف مرحوم ما بروایت پدر خود این شعر خیلی بلند و الهامی شیخ متی را که با پروردگار خود راز و نیاز دارد، نقل کرده که از غنایم آثار پسندیده ادبی ماست.

په لویو غرو هم په دښتو کي په لوی سهار، په نیمو شپو کي

په غاړه برغ او په شپېلکو کي یا د ویرژلو په شپېلو کي

ټول ستا د یاد، نارې سوري دي دا ستا د مینې نندارې دي!

بر فراز کوهای بلند، و در دشتهای، در سحرگاهان و اواسط شبها از ناله نای و صغیر پرندگان و از صدای توله ماتمزده گان ناله و فریادی بگوش می آید، که همه عبارت از یاد تست و اینهمه مناظریست از داستان عشق تو!

جندی زرغون که په بیدیا دی د برین خوا ته په خندا دی

ترنک چه خړ دی په ژړا دی دا ټول اغېز د مینې ستا دی

ټوله ښکلل دی ستا له لاسه ای د پاسوالو پاسه پاسه

اگر گل در راغ شگفته، یا در باغ خندانست، اگر دریای ترنک گل آلوده و خروشانست این همه آثاریست از مهر تو، همه زیبایی ها، نتیجه آرایش دست تست ای پادشاه و نگهدار پادشاهان و نگهدارندگان!

که لمر روښانه مخ ئې سپین دی یا د سپورمیه تندې ورین دی

که غر دی ښکلی پرتمین دی لکه هنداره مخ د سین دی

ستا د ښکلا دا پلوشه ده دا ئې یو سپکه ننداره ده!

پای